

RECENZJE

Grażyna Zarzycka*

Iwona Dembowska, Aneta Strzelecka, Amelia Zawada, *Spacerkiem po Łodzi i okolicy. Teksty i ćwiczenia do nauki języka polskiego dla cudzoziemców*, Wydawnictwo „Piktor”, Łódź 2011, ss. 130, format A4

Podręcznik *Spacerkiem po Łodzi i okolicy* trzech łódzkich autorek, związanych z Katedrą Lingwistyki Stosowanej i Kulturowej UŁ oraz ze Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców UŁ: Iwony Dembowskiej-Wosik, Anety Strzeleckiej i Amelii Zawady, wpisuje się w tradycję zainicjowaną prawie dekadę temu przez autorki wrocławskie.

W 2004 r. ukazał się pierwszy podręcznik, w którym nauczanie języka polskiego zostało powiązane z ukazaniem kultury regionalnej. Książka *Z Wrocławiem w tle*, bo o niej tu mowa, napisana przez zespół autorski w składzie: Anna Dąbrowska, Anna Burzyńska-Kamieniecka, Urszula Dobesz, Małgorzata Pasięka, nosiła podtytuł: *Zadania testowe z języka polskiego dla cudzoziemców. Poziom podstawowy, średni i zaawansowany*. Zgodnie z zamysłem autorek ich propozycja wydawnicza miała więc służyć również przygotowaniu się cudzoziemców do państwowych egzaminów z języka polskiego jako obcego (rok wydania publikacji zbiegł się z rozpoczęciem tych egzaminów). Rok później Urszula Dobesz wydała książkę *Spacery po Wrocławiu*, utrzymaną w formie obudowanego ćwiczeniami i zadaniami językowymi leksykonu. Inaczej niż pierwsza propozycja wydawnicza, ta koncentrowała się na rozwijaniu sprawności czytania, pisania i mówienia studentów na poziomie średnio zaawansowanym oraz na rozwijaniu leksyki, umożliwiającej cudzoziemcom przebywającym w Polsce (a właściwie – we Wrocławiu) uczestnictwo w życiu kulturalnym.

W 2009 r. zespół związany z Centrum Języka i Kultury Polskiej dla Polonii i Cudzoziemców UMCS w składzie: Anna Butcher, Bartłomiej Maliszewski, Grażyna Przechodzka, Małgorzata Rzeszutko-Iwan, Anna Trębska-Kerntopf, wydał podręcznik *Wokół Lublina. Zadania testowe z języka polskiego dla obcokrajowców*. Podobnie jak w pierwszej propozycji wrocławianek, połączono tu formy testowania umiejętności językowych wypracowane w procesie certyfikacji języka polskiego jako obcego z wiedzą kulturową dotyczącą Lublina. Wspomnę jeszcze, że wszystkie trzy przedstawione wyżej prace są bogato ilustrowane, stając się tym samym przewodnikami po Wrocławiu i Lublinie.

Wydany w 2011 r. podręcznik łódzki różni się zasadniczo od książek wydanych przez autorów z Wrocławia i Lublina. Pierwsza różnica polega na tym, że podręcznik *Spacerkiem po Łodzi i okolicy* został przeznaczony dla uczących się, którzy niedawno zaczęli przygodę z polszczyzną. Autorki w uwagach wstępnych sugerują, że ich książka najlepiej sprawdzi się w roli podręcznika pomocniczego na kursach językowych od poz. A1 do B1. Można się z tą opinią zgodzić: materiał tekstowy, językowy oraz leksykalny jest dostępny – gdy dobierze odpowiednie teksty i ćwiczenia proponowane w podręczniku – dla uczących się właśnie na tak określonych poziomach językowych.

* grazyna.zarzycka@wp.pl, Katedra Lingwistyki Stosowanej i Kulturowej, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Łódzki, ul. Kościuszki 65, 90-514 Łódź.

Sporo osób uczących się języka polskiego jako obcego osiąga poziom progowy (B1) zaawansowania językowego, można więc przewidywać, że podręcznik będzie miał dużą grupę odbiorców (w Łodzi, co nikogo nie może dziwić, już jest z powodzeniem wykorzystywany).

Kolejna różnica między podręcznikami wydanymi w poprzednich latach przez zespół wrocławski i lubelski a *Spacerkiem po Łodzi i okolicy* polega na tym, że ostatnia propozycja wydawnicza nie jest książką „z miastem X w tle” i certyfikacją języka polskiego na pierwszym planie. Łódzki zespół autorski powiadamia we Wstępie, że jedynie zakres zagadnień gramatycznych wyznaczono w podręczniku w oparciu o *Standardy wymagań egzaminacyjnych*. Kompozycja *Spacerkiem po Łodzi i okolicy* sprawia, że książka ta bardziej przypomina klasyczny „podręcznik narracyjny”, czyli składający się z tekstów opowiadających konkretne historie, niż zestaw tekstów i ćwiczeń. Dzieje się tak dzięki wprowadzeniu bohaterów. Poznajemy ich w pierwszej lekcji podręcznika. Są to Elen i Kate, cudzoziemki mieszkające na stałe w Londynie, które – ucząc się w Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców UŁ języka polskiego, poznają nowych przyjaciół, miasto, a także jej mieszkańców. Informacje o Elen i Kate oraz o ich przygodach rozpoczynają każdy z rozdziałów; są umieszczone w ramkach. Rysunki tych postaci (a często także innych) są „doklejone” do fotografii inicjujących każdą z lekcji. Uznają to za bardzo dobry pomysł – użytkownicy tej książki (można się spodziewać, że będą to, podobnie jak Elen i Kate właśnie cudzoziemcy uczący się w Łodzi języka polskiego i przygotowujący się do podjęcia studiów w Polsce) z pewnością utożsamiają się z tymi postaciami i z przyjemnością będą poznawać Łódź i język polski z przewodniczkami-rówieśniczkami, będącymi w podobnej do nich sytuacji życiowej. Innym ważnym bohaterem jest oczywiście samo miasto, atrakcyjnie prezentujące się na kartach książki.

Podręcznik składa się z dziewięciu rozdziałów-lekcji o podobnej strukturze. Temat przewodni jest wprowadzony w tekście inicjującym i rozwijany w kolejnych, a ćwiczenia gramatyczne bazują na leksyce związanej z danym tematem. Autorki proponują także wiele zadań sprawdzających rozumienie tekstu czytanego oraz rozwijających sprawność pisania, rzadziej (a szkoda!) mówienia. Tematy przewodnie poszczególnych jednostek to: komunikacja, transport (Lekcja 1.), spędzanie wolnego czasu w mieście, instytucje użyteczności publicznej i zabytki łódzkie (Lekcja 2.), Łódź jako miasto akademickie (Lekcja 3.), jako miejsce o: znacznym potencjale rozrywkowym (Lekcja 4.), kulturalnym (Lekcja 5.), zajmującej historii (Lekcja 6.), tworzonej przez wielkich łodzian i zwykłych jej mieszkańców (Lekcja 7.). Autorki, spełniając obietnicę wyrażoną w tytule podręcznika, zabierają również użytkowników podręcznika na wycieczkę po największych atrakcjach regionu, jak też proponują wiele ciekawych zadań sprawdzających ich wiedzę o Łodzi i okolicy (Lekcja 8.). Lekcja 9. – *To już umiesz, to już wiesz* – ma charakter podsumowujący. Proponuje się w niej grę planszową, uczestnictwo w której wymaga wykazania się kompetencjami językowymi i kulturowymi. Wymagania stawiane graczom nie wykraczają poza wiedzę zawartą w podręczniku. W jego części końcowej zawarto indeks zagadnień gramatycznych, klucz do zadań zamkniętych oraz spis ilustracji.

Dobór tematów poszczególnych części odzwierciedla zamysł zespołu autorskiego, by przedstawić czytelnikom kulturę miejską Łodzi i regionu łódzkiego. Jak się wydaje, selekcja materiału tekstowego musiała być nie lada wyzwaniem, jeśli weźmie się pod uwagę, że teksty trzeba było dostosować do poziomów A1–B1 (moim zdaniem w największym stopniu reprezentowany jest w podręczniku poziom A2+). Autorki musiały więc dokonać adaptacji różnorodnych materiałów autentycznych (tekstów prasowych, encyklopedycznych, tekstów z przewodników), a niektóre teksty napisać samodzielnie. I z tym zadaniem również sobie świetnie poradziły – teksty ciągłe, dialogowe oraz ćwiczenia są dowcipne, wartościowe pod względem poznawczym i przystępne (ale nie naiwne). Można więc przypuszczać, że lektorzy i uczący się języka polskiego polubią *Spacerkiem po Łodzi i okolicy*, jak się lubi coś, co nam ułatwia oraz ubarwia pracę i życie.

Podręcznik zawiera zestaw ilustracji oraz fotografii, przedstawiających omawiane obiekty (budynki, wybrane instytucje, sale zabytkowych obiektów, rzeźby uliczne) związane z regionem

łódzkim, jak też postacię łodzian. W książce zgromadzono również szereg materiałów autentycznych obrazujących życie w Łodzi, takich jak: rozkłady jazdy, mapki (zob. mapę województwa łódzkiego na s. 97), ulotki (np. ulotka Muzeum Miasta Łodzi, s. 51), plakaty (zob. plakat z logo Festiwalu Czterech Kultur, s. 53), murale, strony internetowe Urzędu Miasta ora Uniwersytetu Łódzkiego, serwisy informacyjne. Za bardzo dobry pomysł uważam wprowadzenie do podręcznika herbu Łodzi w funkcji znaku rozdzielającego poszczególne ćwiczenia; spowoduje to zapamiętanie go przez użytkowników książki.

Użytkownik podręcznika znajdzie w nim ćwiczenia umożliwiające rozwijanie poprawności językowej w zakresie: odmiany przypadków (z wyjątkiem wołacza), użycia wszystkich czasów, a także: trybu rozkazującego, przypuszczającego, form bezosobowych czasowników, strony biernej czasowników, stopniowania przymiotników i przysłówków oraz wybranych konstrukcji składniowych. Duży nacisk położono na objaśnienie „miejsc trudnych” polszczyzny: aspektu czasowników, użycia tzw. czasowników ruchu, rekcji czasowników i przyimków. Sporo miejsca poświęcono ukazaniu sposobów określania miejsca i czasu, stawiania pytań oraz udzielania na nie odpowiedzi. Jest to wybór odpowiedni do zamierzonych celów i poziomu językowego czytelników.

Jako podręcznik pomocniczy *Spacerkiem po Łodzi i okolicy* może bardzo dobrze służyć ćwiczeniu sprawności czytania, pisania oraz rozwijaniu umiejętności w zakresie podejmowania działań mediacyjnych. Przykładem zadania, w centrum którego stoją działania mediacyjne, jest ciekawie zrealizowany pomysł z lekcji 6. W ćwiczeniu 1. jedna z bohaterek opowiada o spotkaniu z przypadkowo poznanym na ulicy panem Stanisławem – łodzianinem, „przekładając” i rozwijając umieszczoną wcześniej w ramce rozmowę. Pan Stanisław, człowiek, w którego życiu przegląda się historia miasta, okazuje się w dodatku dziadkiem ich lektorki! Uczący się są zachęceni do przećwiczenia strategii mediacyjnych w ćwiczeniu 3; autorki polecają wykorzystanie biogramu łódzkiego fabrykanta Karola Scheiblera do napisania monologu, w którym opowiada on o swoim życiu. Tego typu pomysły metodyczne świadczą o dobrej orientacji autorek w zakresie stosowania nowoczesnych sposobów nauczania języków obcych; przyjęcie innej perspektywy narracyjnej to jedna z atrakcyjnych technik stymulowania wypowiedzi ustnych i pisemnych uczących się. Dodam jeszcze, że wszystkie zadania są bardzo dobrze „umocowane” w podręczniku; jego użytkownikom nigdy nie poleca się zrobienia czegoś, co byłoby dla nich niemożliwe do wykonania; zadania o charakterze twórczym są zawsze powiązane z tekstami i zadaniami proponowanymi wcześniej.

Podręcznik *Spacerkiem po Łodzi i okolicy*, gdy go analizować pod względem zastosowanych przez autorki podejść do nauczania języka obcego, jest propozycją o charakterze eklektycznym – w książce połączono tradycyjne ćwiczenia gramatyczne, leksykalne i sprawnościowe, wymagające: wyboru, transformacji form, łączenia w całość elementów, postawienia odpowiedniego pytania lub udzielenia na nie odpowiedzi itp. W wielu miejscach na kartach tej książki realizowane jest ponadto podejście interkulturowe – uczący się są prowokowani do refleksji na temat własnych i cudzych doświadczeń kulturowych. Łódź historyczna została ukazana jako miasto wielokulturowe. Ciekawy efekt uzyskano przez wplecenie do narracji, związanej z tą historyczną wielokulturowością Łodzi, wątków fabularnych dotyczących środowiska studentów zagranicznych w Łodzi. Obie perspektywy – historyczna i współczesna – tworzą więc malowniczy obraz Łodzi jako „sałatki kulturowej”. Zgodnie z tą znaną w komunikacji interkulturowej metaforą na „smak” kultury łódzkiej składałyby się smaki-wartości wnoszone przez przedstawicieli różnych kultur. Autorki stosują również często strategię ludyczne (zob. szczególnie lekcję 9.), przez co książka staje się atrakcyjna dla młodych ludzi.

Spacerkiem po Łodzi i okolicy jest także udanym przykładem zastosowania w praktyce podejścia lingwakulturowego. Autorki, wychodząc z założenia, że zaznajomienie studenta zagranicznego z Łodzią bez wprowadzenia go w tajniki „łódzkiego języka” byłoby niekompletne, skupiły się w podręczniku na ukazaniu lingwakultury łódzkiej obecnej w nazwach miejscowych, osobowych i łódzkich regionalizmach (egzotyzmach) językowych. W zgrabnie napisanym tekście

(s. 98–99) z lekcji 8. *Co wiesz o Łodzi i regionie?* wprowadzono m.in. takie łódzkie regionalizmy jak: *Pietryna* (pieszczotliwa nazwa ulicy Piotrkowskiej), *migawka* (bilet miesięczny), *krańcówka* (pierwszy i ostatni przystanek tramwajowy lub autobusowy), *Wieża Babel* (Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców UŁ); *angielka* (długa bułka pszenna), a pod tekstem zaproponowano ćwiczenie leksykalne, polegające na wyborze odpowiedniej definicji. Bohaterki tekstu – Kate i Elen, używające w swoich wypowiedziach regionalizmów, doczekały się od Joanny, ich koleżanki-łódzianki, komplementu: „Dziewczyny, jestem z was dumna. Tak pięknie mówicie po łódzku!” (s. 99). Znajomość łódzkich regionalizmów, jak też innych znaczących nazw związanych z Łodzią, jest później wymagana od uczestników gry planszowej, proponowanej w lekcji 9. Dbalność autorek o to, by wszystkie elementy tej eklektycznej układanki, jaką jest *Spacerkiem po Łodzi i okolicy*, łączyły się w całość, to mocny punkt książki.

Warto na koniec wspomnieć, że pomysł podręcznika *Spacerkiem po Łodzi i okolicy* zrodził się na seminarium magisterskim, prowadzonym przez prof. Bożenę Ostromęcką-Frączak. Trzy magistrantki – wtedy uczestniczki specjalizacji „Nauczanie Języka Polskiego jako Obcego”, dzisiaj czynne glottodydaktyczki i badaczki, zdecydowały się w części praktycznej swoich obronionych kilka lat temu prac magisterskich opracować teksty oraz ćwiczenia umieszczone w kontekście łódzkim, na kilku poziomach zaawansowania językowego. *Spacerkiem po Łodzi i okolicy* jest dowodem na to, że młode pokolenie glottodydaktyków polonistycznych jest w stanie z powodzeniem włączyć się do dyskursu glottodydaktycznego. W tym wypadku jest to dyskurs glottodydaktyczno-kulturowy.

Trzeba mieć nadzieję, że dyskurs ten będzie kontynuowany i wkrótce zostaną opublikowane podręczniki z kolejnymi polskimi miastami „w tle”. Autorzy każdego z nich będą musieli ustosunkować się do tradycji wyznaczonej przez podręczniki już opublikowane, w tym między innymi przez *Spacerkiem po Łodzi i okolicy*.